

UNIVERSITETET I
NORDLAND

De yngste barnas selvutvikling

Emnekode: FL200L Dato: 02.05.14

Kandidatnr.: 115

Totalt antall sider: 25

Innholdsfortegnelse

Innledning.....	1
Teorigrunnlag	2
Teori om utvikling av selvet.....	2
Teori om det intersubjektive selv	3
Teori om det verbale selv	3
Teori om voksne og barn i lek.....	4
Teori om selvutvikling i lek og samspill	4
Teori om den voksnes anerkjennende væremåte.....	5
Teori om trygg base og tilknytning	6
Teori om objektrelasjonsperspektivet	6
Metode.....	7
Mitt arbeid med praksisfortellingene	8
Valg av informanter	8
Styrker og svakheter ved praksisfortelling	10
Feilkilder	10
Ethiske forhold	12
Min rolle som observatør	12
Mine funn	13
Utvikling av selvet	13
Det intersubjektive selv	14
Det verbale selv	15
Voksne og barn i lek.....	16
Selvutvikling i lek og samspill	17
Den voksnes anerkjennende væremåte	17
Trygg base og tilknytning	19
Objektrelasjonsperspektivet	20
Avslutning	21
Litteraturliste	23

Innledning

Jeg er interessert i å undersøke hvordan de yngste barna, altså de som er under tre år, blir møtt av de voksne i barnehagen. Jeg vil fokusere på voksenrollen i de yngste barnas lek og hvordan de voksne kommuniserer med og møter barna i leken. Jeg er interessert i å undersøke hvordan de voksne kan bidra til de yngste barnas utvikling av selvfølelse, gjennom deres psykiske og emosjonelle tilstedeværelse i leken.

De yngste barna leker ofte helt annerledes enn for eksempel femåringer. De yngste barnas lek kan en karakterisere mer som en tilstand enn en aktivitet¹. De glemmer tid og sted, og samhandler med andre barn i leken på deres måte. Jeg tror ikke denne alderen kun er preget av parallelek, og ingen samhandling med jevnaldrende. Det kan selvfølgelig forekomme parallelek i større grad hos yngre enn hos eldre barn, men jeg tror uansett at kommunikasjonen med andre barn og voksne er til stede hele tiden. Det er svært mye en kan lese på barnas kroppsspråk dersom en er oppmerksom på det.

Årsaken til at jeg ville undersøke dette i forbindelse med min bacheloroppgave, er at jeg har lyst til å lære mer om de yngste og deres utvikling av selvet gjennom samspill med voksne. Hittil synes jeg at min erfaring med de yngste barna i barnehagen har vært begrenset. Jeg har ofte følt at jeg ikke har tilstrekkelig grad av kunnskap om denne aldersgruppen, spesielt med tanke på lek. Jeg har erfaring med at deres lek er preget av mye fysisk aktivitet, men jeg ønsker å få en større grad av forståelse for hvordan de leker, og ikke minst hvordan jeg som voksen kan delta i deres lek på et godt og konstruktivt vis.

Det er viktig å kunne legge forholdene til rette for alle barna i barnehagen, slik at alle har rom for å utfolde seg og leke på deres måte. Derfor syntes jeg det kunne være interessant å observere i noen barnehager hvordan de voksne møter de yngste barna i deres lek, og hvordan samspillet er mellom dem. På denne måten kan jeg lære mer om hva jeg har muligheter til å bidra med i de yngstes lek, spesielt i forhold til barnas selvutvikling.

Derfor har jeg, i samarbeid med min veileder, formulert denne problemstillingen: hvordan kan de voksne i barnehagen gjennom deltakelse i barnas lek støtte opp om barns selvutvikling?

¹ (Röthle 2005) Kunnskapsdepartementet 2006:26

Teorigrunnlag

I dette kapittelet vil jeg presentere teori som jeg støtter meg til i arbeidet med denne oppgaven. I drøftingsdelen av oppgaven kommer jeg nærmere inn på det jeg presenterer her.

Teori om utvikling av selvet

Barn går gjennom mange ulike former for utvikling. En av disse er utvikling av deres eget selvbilde. Selvbildet kan, ifølge Haugen, defineres som hvordan en person tenker om seg selv, altså hvilke kunnskaper og opplevelser personen har i forhold til sin egen personlighet. Det blir påvirket av erfaringer som barnet har gjort seg i samspill med mennesker rundt seg, og spesielt de menneskene som barnet har en sterk følelsesmessig tilknytning til². Disse vil først og fremst være barnets foresatte og nærmeste familie, men i barnehagen er det en viktig del av de voksnes jobb å knytte gode følelsesmessige relasjoner til barna. De voksne i barnehagen som barnet har slike relasjoner med, vil være viktige i barnets utviklingsprosesser.

I en persons selvbilde inngår både selvtillit og selvfølelse. Alle disse begrepene kan en si handler om ulike deler av samme helhet. Det er av stor betydning at barnet blir møtt av andre mennesker på en måte som gir barnet en opplevelse av verdi og aksept. Jesper Juul (1996) beskriver den sunne selvfølelsen slik: *jeg er i orden og har verdi, bare fordi jeg er*³.

Selvfølelsen er helt grunnleggende for en persons psykologiske eksistens, ifølge Haugen. Den er knyttet til det indre, det grunnleggende i hver enkelt av oss. Når det gjelder selvtillit, mener Juul at det primært handler om ferdigheter og evner; det en kan prestere⁴.

Stern (2003), i sin teori om barns interpersonlige univers, definerer selvet hos barnet som handling, følelse og tenkning i en helhet, altså den totale organisering av de erfaringene barnet gjør seg. Han mener at selvet er medfødt og en del av menneskets biologi⁵. Stern bygger sin teori opp med fem såkalte selvopplevelsesområder som inntreffer ved ulike aldre mellom 0-4 år etter hvert som barnet vokser opp, og som går parallelt med hverandre. I denne oppgaven vil jeg fokusere på det tredje selvopplevelsesområdet som han kaller *det intersubjektive selv*, og det fjerde, *det verbale selv*. Intersubjektivitet i Sterns teori kan defineres som hvordan fellesskap og individualitet bygger hverandre opp. I dette ligger det at mennesker har en

² Haugen, Løkken og Røthle 2013

³ Haugen, Løkken og Røthle 2013:51

⁴ *ibid.*

⁵ Haugen, Løkken og Røthle 2013:51-52

medfødt motivasjon til å dele sine egne følelser, sine intensjoner og sitt fokus med andre rundt seg⁶.

Teori om det intersubjektive selv

Ifølge Stern får barnet en opplevelse av sitt intersubjektive selv når han oppdager at han kan formidle hva han vil ha eller gjøre, og at et annet menneske forstår signalene hans. Dette inntreffer for fullt i siste halvdel av barnets første leveår. Signalene kan være for eksempel peking, lyder eller mimikk, som uttrykker noe fra barnet. Dette danner utgangspunktet for barnets intersubjektive kommunikasjon. Barnet har lært gjennom å observere hvordan andre mennesker kommuniserer med mimikk, bevegelser, toneleie og blikk, samt ulike kombinasjoner av disse⁷. Han bruker denne kunnskapen til å kommunisere og uttrykke ting til menneskene rundt seg. Dersom personen som barnet forsøker å signalisere til aktivt forsøker å oppfatte hva barnet mener, vil hun gi et uttrykk tilbake. Hun vil for eksempel spørre og peke på noe som hun tror barnet vil ha, og ut fra barnets reaksjoner kan hun vite om det var en riktig eller gal tolkning av barnets signaler.

Dersom en voksen aktivt søker å tolke barnets signaler, forsøker hun ifølge Stern å *inntone* seg. Hun vil forstå hvilke følelser og intensjoner barnet prøver å formidle, og gi en passende tilbakemelding. På den annen side kan barnet oppleve *mangel på inntoning*, for eksempel at den voksne ikke er mottakelig for barnets uttrykk der og da. Hamilton (1987) bruker begrepet *nullbudskap* om dette. Dersom barnet ikke får noen som helst respons på sine uttrykk, og dette gjentar seg flere ganger med den samme personen, kan barnet oppleve det som en form for avvisning. Da kan det hende at barnet, etter gjentatte slike opplevelser, *stenger seg inne* for denne personen for å beskytte seg mot å oppleve avvisning flere ganger⁸. Barnet kan for eksempel stenge seg inne ved å slutte å uttrykke følelser og intensjoner, eller vise med kroppsspråket at han ikke er mottakelig for samspill med personen. Dermed kan det fort utvikle seg til et mønster mellom de to som er vanskelig å bryte ut av.

Teori om det verbale selv

I første halvdel av andre leveår begynner barnet ifølge Stern å kunne sette ord på opplevelser og ting i hverdagen. Barnet opplever å kunne kommunisere om seg selv til andre. I tillegg begynner han å forstå verbalspråket til personer rundt seg sammen med de andre, mer

⁶ Haugen, Løkken og Røthle 2013

⁷ *ibid.*

⁸ Haugen, Løkken og Røthle 2013:62-63

kroppslige, uttrykkene. Stern mener at verbalspråket både har fordeler og ulemper. Det positive er at det kan gi nye og flere muligheter til kommunikasjon og samspill, når det settes sammen med de andre uttrykksformene. Det negative kan være at det er noe som går tapt i den gjensidige forståelsen; at det er noe som barn eller voksen muligens ikke greier å uttrykke med ord. Det kan oppstå et skille mellom det som oppleves og det som blir uttrykt verbalt⁹. Et fenomen som Stern beskriver er *prenarrativ*. Med dette mener han hvordan barn forteller noe gjennom kroppsspråket og det de gjør. En kan lese både erfaringer og det barna er opptatt av i øyeblikket, gjennom å være oppmerksom på deres handlinger og måter de er med kroppen sin¹⁰.

Teori om voksne og barn i lek

I Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver er det slått fast at personalet i barnehagen blant annet skal være tilgjengelige for å støtte og oppmuntre barna til lek¹¹. Det er viktig at det blir lagt til rette for lek i barnehagen for alle barn, og på alle måter.

Emilson (2008) mener at kommunikasjonen mellom barn og voksen blir mer likeverdig,¹² på en annen måte enn i andre situasjoner i barnehagehverdagen, dersom de voksne tør å være med på barnas initiativ og ta frem lekenheten i seg. For at dette skal bli en realitet i barnehagehverdagen, må personalet være seg bevisst sine egne holdninger til lek. De må ha kunnskaper og forståelse om hvorfor barnas lek er viktig, og ikke minst om hvordan den kommer til uttrykk¹³.

Teori om selvutvikling i lek og samspill

Innenfor selvutvikling hos barn er Mead (1863 – 1931) svært sentral. Han var opptatt av forholdet mellom teori og praksis innenfor læring, altså viktigheten av å tilrettelegge for læring gjennom lek¹⁴. Han var opptatt av sammenhengene mellom språk, lek, spill og selvutvikling¹⁵. Språket er essensielt for kommunikasjon mellom individer. Lek og spill legger et fundament for utviklingen av evnen til å ta andres perspektiv, og dermed se seg selv (speile seg) i andre. For eksempel: gjennom rolletaking i lek kan barnet ta en annen rolle, utforske den og innfri andres forventninger til den rollen. I konstruerte og regelstyrte spill,

⁹ Haugen, Løkken og Røthle 2013:64-65

¹⁰ ibid.

¹¹ Kunnskapsdepartementet 2011

¹² Haugen, Løkken og Røthle 2013:139

¹³ Haugen, Løkken og Røthle 2013: 136

¹⁴ Lillemyr 2011:167-168

¹⁵ Lillemyr 2011:169

som for eksempel fotball, må en som lagspiller utføre handlinger i forhold til hvilke handlinger de andre som deltar, utfører¹⁶. Meads teori tilsier at samspill er svært viktig for barns utvikling av selvet.

Alt dette kommer etter den første leken hos barnet. Den første leken er spedbarnets erfaringer med det lekne samspillet med foreldrene. Barnet opplever at noen, *de andre*, leker med *meg*. Leker (objekter) gir barnet erfaringer med at *noe* leker med meg¹⁷. Etter hvert opplever barnet at hun selv også kan påvirke både *noen* og *noe* på ulike måter. Senere lærer barnet seg å leke sammen med andre. Barnet finner ut at det som lekes med også kan være noe helt annet hvis en vil, altså en kan *late som*.

I denne oppgaven er det hva de voksne kan bidra med i samspillet når det gjelder barnas selvutvikling som er mitt fokus. Derfor vil jeg ikke gå ytterligere inn på ulike former for lek hos barn.

Teori om den voksnes anerkjennende væremåte

Begrepet anerkjennelse har sitt ankerfeste i prinsippet om gjensidig likeverd mellom mennesker, der begge partene behandler den andre som subjekt og respekterer den andre. Det handler om å forsøke å ta den andres perspektiv, og forsøke å se hvordan noe kan forstås av den det gjelder, uavhengig av hvordan det oppfattes av andre (Bae 2004)¹⁸. Bae presiserer at gjensidig anerkjennelse har å gjøre med grunnleggende verdier og holdninger, og at det ikke kan sammenliknes med metoder for å gi gode opplevelser eller tilbakemeldinger¹⁹.

Anerkjennende væremåte fra en voksen til et barn kommer ifølge Bae til uttrykk når den voksne formidler til barnet gjennom ord, handling og uttrykksmåter at barnet er den som er ekspert på sin egen opplevelse. Gjennom å stille åpne spørsmål, lytte og vise forståelse, kan den voksne møte barnet på en anerkjennende måte (Bae 1996, 2004)²⁰.

Samtidig er det også viktig for samspillet at den voksne kan framtre som et individ utenfor barnet selv, som muligens har en annen oppfatning av situasjonen enn den barnet har. Barnet opplever da at andre kan se situasjoner på en annen måte, ut ifra sitt perspektiv²¹.

Anerkjennende væremåte er ikke det samme som å følge barnet og være enig med barnet i ett

¹⁶ Lillemyr 2011

¹⁷ Haugen, Løkken og Røthle 2013:199-200

¹⁸ Fennefoss og Jansen 2008:49-50

¹⁹ *ibid.*

²⁰ Fennefoss og Jansen 2008:52

²¹ Fennefoss og Jansen 2008:53

og alt, men å kunne vise forståelse for, og ta imot, barnets tanker og følelser. Ifølge Bae er ikke relasjonelle møter mellom barn og voksen ensbetydende med at det utelukkende er harmoni og idyll. Det eventuelle disharmoniske i en samspillssituasjon blir heller sett på som en mulighet for å kunne videreutvikle relasjonen, dersom det reflekteres over (Bae 2004)²².

Teori om trygg base og tilknytning

Bowlbys (1989) tanker om en *trygg base* for barnet har mye til felles med teoretikerne Winnicotts og Bions begreper (*holding* og *containing function*). Samtidig er det også noen forskjeller²³. Dette vil jeg ikke komme nærmere inn på her. Jeg vil fokusere på Bowlbys begrep *trygg base*.

Bowlby (1989) mener at de yngste barna trenger omsorgspersonen som en trygg base når de skal utforske verden rundt seg. Dersom de har et godt utgangspunkt i den, kan de få den tryggheten de trenger for å kunne gå vekk fra omsorgspersonen i perioder. Bowlby mener at den trygge basen innebærer en følelsesmessig tilgjengelighet; barnet føler at han kan komme tilbake til omsorgspersonen dersom han trenger det²⁴. Ifølge Bowlby vil barnets evne til å kunne skape gode relasjoner til andre senere i livet, ha et utgangspunkt i hvilke erfaringer barnet fikk fra begynnelsen av med sine omsorgspersoner. Samtidig vil også omsorgspersonens egen historie når det gjelder omsorg og relasjoner i egen oppvekst, ha en betydning for hvordan de evner å skape en *trygg base* for sitt barn²⁵.

Teori om objektrelasjonsperspektivet

Abrahamsen skriver om en tilnærming til emosjonell utvikling hos små barn: objektrelasjonsperspektivet, der blant andre Winnicott er sentral. Denne teoretiske tilnærmingen innen psykoanalytisk teori handler om hvordan et lite barn og barnets nære kontaktperson etablerer og utvikler nære relasjoner til hverandre. En tenker seg at barnet har indre bilder av *objektet*, omsorgspersonen, både på det utbevisste og på det bevisste planet. Bildene representerer barnets oppfatninger og følelser rundt omsorgspersonen. I psykoanalytisk tenkning benyttes begrepet objekt om en person som en har et nært forhold til,

²² Fennefoss og Jansen 2008:55

²³ Abrahamsen 1997

²⁴ Abrahamsen 1997:92-93

²⁵ *ibid.*

spesielt når det gjelder behov og følelser. Et objekt kan være en betegnelse på en person, men også et minne eller en fantasi om en person²⁶.

Det legges altså stor vekt på følelsesmessig kvalitet i tidlige relasjoner som et utgangspunkt for personlighetsutviklingen i dette perspektivet²⁷. Det er et perspektiv som er videreført og utviklet fra Freuds psykoanalytiske teorier. Et eksempel på dette fra en terapeut-pasient-relasjon er hvordan Freud så på en terapeuts følelsesmessige reaksjoner overfor pasienten som en hindring for behandlingsprosessen. På den annen side mente objektrelasjonsteoretikere at nettopp følelser kunne være en verdifull informasjonskilde om begge partene i den terapeutiske relasjonen (Heimann 1950)²⁸. Terapeuten kunne stille seg analyserende til sine egne følelser overfor pasienten, og da mente objektrelasjonsteoretikerne at han hadde et bedre utgangspunkt for å kunne forstå pasienten. Følelsene ble en informasjonskilde²⁹.

Objektrelasjonsperspektivet er, etter min mening, et viktig perspektiv å ha med seg når en skal fokusere på samspillet og utviklingen av selvet hos små barn i barnehage. Forskning viser at gode relasjoner mellom barn og personalet i barnehagen, med mye god omsorg, nærhet og trygghet, er en sentral faktor når det gjelder barns utvikling i barnehagen³⁰. Det har stor betydning for barns trivsel både i barnehage og skole (Pianta 1999), og har innvirkning på barns oppfatninger av både seg selv, andre og de miljømessige omgivelsene³¹. De samspillssituasjonene som barnet opplever med en trygg omsorgsperson i barnehagehverdagen vil kunne gi mange positive sosioemosjonelle erfaringer, og støtte opp under både læring, mestring og utvikling³².

Metode

Den observasjonsmetoden jeg har valgt er praksisfortelling. Louise Birkeland beskriver praksisfortellinger som *selvlagede fortellinger av barn og voksne om situasjoner i barnehagen*³³. Hendelsesforløpet beskrives i etterkant av hendelsen på en detaljert og personlig måte. Det som skjedde blir skrevet ned i konkrete former, og etterpå kan en tolke, reflektere og drøfte hendelsen(e), skriftlig og/eller muntlig, alene eller sammen med andre. På mange måter kan praksisfortelling som metode minne om en annen observasjonsmetode,

²⁶ Abrahamsen 1997:57-59

²⁷ Abrahamsen 1997:60

²⁸ Abrahamsen 1997:63

²⁹ *ibid.*

³⁰ Drugli 2014:84

³¹ Drugli 2014:84-85

³² *ibid.*

³³ (Birkeland 1998:15) Løkken og Søbstad 2006:57

loggbok. I loggbok er hensikten også er å beskrive hendelser konkret og grundig, slik at en kan gå tilbake og ha en mulighet til å skaffe seg en ny innsikt i det som hendte³⁴.

Praksisfortelling er en anerkjent og mye brukt metode for pedagoger i barnehager, i tillegg til at andre profesjonsutøvere benytter seg av den som et godt redskap for utvikling av kunnskap og innsikt³⁵. I barnehagen kan praksisfortellingen i tillegg skape fornyet engasjement og fokus hos alle som er tilknyttet barnehagen, slik at de kan være med på å påvirke sin barnehagehverdag ytterligere i positiv retning.

Mitt arbeid med praksisfortellingene

Jeg har besøkt noen barnehager rundt om i distriktet. Jeg har vært på noen der de hadde avdelinger med blandede aldersgrupper og noen der det var egne småbarnsavdelinger. Når på dagen jeg skulle gjennomføre observasjonen var noe jeg kom frem til i samarbeid med den enkelte barnehagen, og det ble som oftest på formiddagen. Det kom veldig an på dagsrytmen i barnehagen og praktiske rammer, som for eksempel sovetid og spisetid.

Jeg har observert barn i lek og samspill med voksne i rundt en time i hver barnehage, og deretter har jeg skrevet om situasjonene som har oppstått i det tidsrommet observasjonen pågikk, altså konkret hva som hendte. Så har jeg begynt arbeidet med å reflektere over dem og skrive ned mine tanker om det jeg så. Dette vil jeg komme tilbake til i drøftingsdelen av oppgaven. Årsaken til at jeg har valgt praksisfortelling som metode er fordi jeg føler meg svært komfortabel med denne observasjonsmetoden, siden det er den jeg har fått mest erfaring med å bruke i løpet av studiet. I tillegg ville jeg benytte en metode som ikke forutsetter deltakende observasjon. Grunnen til dette er at jeg ville se hvordan de voksne i barnehagen lekte med de yngste, i så stor grad som mulig upåvirket av meg og min tilstedeværelse. Jeg er klar over at det ikke er mulig at barn og voksne vil oppføre seg nøyaktig som om jeg ikke var der, men jeg var opptatt av at min empiri skulle være knyttet så nært opp som mulig til realistiske situasjoner i barnehagen. Med empiri mener jeg observasjonene som jeg har gjennomført og skrevet ned, altså det som jeg så under observasjonene.

Valg av informanter

Da jeg skulle bestemme meg for informanter, altså hvilke barnehager jeg skulle kontakte for å gjennomføre observasjonene, måtte jeg ta noen valg og reflektere over ulike ting. Tidlig i prosessen bestemte jeg meg for å la fokuset mitt hvile på problemstillingen, og ha færrest

³⁴ Løkken og Søbstad 2006

³⁵ (Fennefoss og Jansen 2004:7) Løkken og Søbstad 2006

mulig praktiske rammer rundt hvilke barnehager jeg skulle velge å observere hos. Jeg tenkte at det ville gi meg et større mangfold i observasjonene, og jeg ville få mer å drøfte rundt, og dermed lære mer av hele prosessen med bacheloroppgaven. Et eksempel på praktiske rammer som jeg vurderte i forkant var om jeg skulle observere i barnehager som jeg var kjent med fra før eller i barnehager som jeg ikke var kjent med fra før. Jeg tenkte lenge før jeg begynte å observere at jeg kun skulle gjøre det i barnehager som jeg ikke kjente fra tidligere gjennom praksis eller annet observasjonsarbeid. Dette endret seg imidlertid underveis, fordi jeg kom frem til at dette i stor grad ville begrense valgene mine og gjøre prosessen mer komplisert for meg enn nødvendig. De barnehagene jeg kjente til fra før har jeg ikke besøkt på over ti måneder, så de yngste barna hadde jeg ikke møtt før. I forhold til de voksne jeg observerte hadde jeg dannet meg et inntrykk fra tidligere, og jeg vil komme nærmere inn på dette i drøftingen der det er aktuelt, i tillegg til at jeg vil se nærmere på det i underkapitlet *feilkilder*.

Andre praktiske rammer jeg vurderte var om:

- observasjonen skulle foregå ute eller inne
- om de(n) involverte voksenpersonen(e) skulle være pedagog eller assistent
- om barnehagen skulle være kommunal eller privat.

I forhold til det første punktet kom jeg fram til at lek foregår ute og inne, og derfor burde jeg få med meg litt av begge deler. Dersom jeg begrenset observasjonene til enten utelek eller innelek, fryktet jeg at praksisfortellingene ville bli svært like og muligens inneholde mye av den samme leken. For barn generelt er det store forskjeller mellom utelek og innelek. Ute er det sjanser for at de voksne oppfører seg litt annerledes mot barna, i den forstand at de har større rom for fysisk og kroppslig lek, som er nettopp den type lek de yngste barna er opptatt av. Da kan også de voksne tillate seg å lage mye lyd, i tillegg til at barna får frihet til å lage mye lyd. Inne kan det være større muligheter for andre typer lek, med for eksempel musikalske eller dramatiske elementer. Dette er kun eksempler i et forsøk på å illustrere forskjellene mellom utelek og innelek. De er årsaken til at jeg bestemte meg for ikke å legge noen begrensninger på akkurat det.

Når det gjelder punkt nummer to, vurderte jeg det slik at utdanning selvsagt vil spille en rolle i hvordan en voksen leker med barn i barnehagen, i tillegg til personens erfaring med de yngste. Derfor tenkte jeg at det kunne være interessant å observere uavhengig av om de voksne var pedagog eller assistent, og se om det er noen ulikheter i samspillet mellom dem og barna. Samspill vil naturligvis påvirkes av mange andre faktorer enn grad av utdanning, som

for eksempel hvordan forholdet er mellom personene og hvor mye de har lekt sammen tidligere, så jeg tenkte at det kunne være interessant å undersøke og drøfte dette. Jeg har sett at kjemien mellom barn og voksen spiller en betydelig rolle for hvordan samspillet og leken utarter seg barn og voksen imellom, men hvor stor rolle spiller egentlig utdanning i forhold til det? Det syntes jeg kunne være interessant å se nærmere på.

Om barnehagen er kommunal eller privat har jeg ikke tatt med i betraktningen da jeg skulle velge informanter. Jeg så rett og slett ingen grunn til at det skulle ha noe å si for mine observasjoner av samspillet i lek mellom voksne og barn. Hvordan hver enkelt barnehage legger opp sin dagsrytme og hvordan tiden blir disponert mener jeg varierer fra barnehage til barnehage, uavhengig om den er kommunal eller ikke. Dette er forhold som muligens kan ha innvirkning på lek og samspill med de yngste barna, men jeg har valgt ikke å legge noe stort fokus på slike forhold i min oppgave. Min generelle mening er at dersom en barnehage finner ut at de ikke har tilstrekkelig grad av samspill med de yngste, så kan det alltid gjøres noe med dersom personalgruppa setter et fokus på det, og prioriterer litt annerledes enn tidligere.

Styrker og svakheter ved praksisfortelling

En praksisfortelling er en fortelling om en hendelse eller en situasjon som dokumenteres i etterkant av selve hendelsen, i motsetning til for eksempel løpende protokoll. En styrke ved praksisfortellingen er at en kan konsentrere seg fullt og helt om det som skjer der og da, uten å måtte konsentrere seg om å skrive ned det som skjer samtidig. En unngår at personene som blir observert blir distraheret for mye av noen som filmer eller skriver om dem. En svakhet er at en som observatør kun tar utgangspunkt i egen hukommelse, og at den som skriver fortellingen skriver den fra sitt perspektiv. Dette betyr at andre som var til stede kunne ha opplevd situasjonen annerledes.

Feilkilder

Feilkilder ved praksisfortelling som metode er for eksempel det inntrykket en har når en gjennomfører en observasjon. Det gjelder det inntrykket som jeg, observatøren, har av barnehagen før det første møtet, altså førsteinntrykket. Det kan for eksempel være det jeg eventuelt har hørt av andre eller informasjon som jeg har tilegnet meg om barnehagen på forhånd. Det gjelder også sisteinntrykket, for eksempel om den siste kontakten jeg hadde med

en person var spesielt positiv eller negativ. Det kan være med på å farge hele inntrykket jeg har av personen³⁶.

De inntrykkene jeg har fått gjennom arbeidet med denne oppgaven og det jeg har sett og hørt under mine besøk vil alltid ha en viss innvirkning på hva jeg tenker om det jeg har observert. Dette mener jeg gjør seg spesielt gjeldende i de barnehagene jeg ikke har hatt noe forhold til tidligere. Da vil det ene besøket og det jeg lærte være min eneste kilde til informasjon om det stedet og personene der. Det inntrykket kan absolutt være et helt annet inntrykk enn det jeg ville hatt dersom jeg hadde tilbrakt mer tid sammen med disse barna og de voksne. Samtidig vil jeg, når det gjelder de barnehagene jeg hadde en tilknytning til fra tidligere, allerede være et inntrykk til stede hos meg. Jeg har i tillegg en dypere forståelse av barnehagen og personene der. Da vil jeg også se observasjonene i lys av dette. En observatør kan aldri være fullstendig objektiv. Hendelser vil alltid bli farget av det som andre mennesker har sagt og gjort, og av observatørens egne meninger om det som skjer.

Det er også verdt å nevne at det er en kultur i barnehage og skole for å fokusere på det positive³⁷. Observasjoner kan selvfølgelig bli farget deretter. Jeg har erfart at dette er spesielt utfordrende i barnehager jeg har et forhold til fra før. Jeg har ikke stor grad av praksiserfaring i barnehager, og som sådan har jeg lagt merke til at jeg som person er ydmyk overfor personer med mer erfaring enn meg. Det er derfor jeg er interessert i å drøfte det jeg ser i barnehagene, i denne oppgaven. Jeg vil ikke kun tenke noe slikt som: «de har jo mer erfaring enn meg, så de vet sikkert hva de gjør.». Jeg mener at det er viktig å beholde et kritisk blikk på det en ser, samtidig som man kan forsøke å se situasjonen fra flere perspektiver. Det er også viktig å huske at de voksne jeg har observert kjenner barnet bedre enn jeg gjør.

En feilkilde kan også være hvordan personene som skal observeres blir påvirket av selve observasjonen. Det at jeg satt og så på dem mener jeg helt sikkert hadde en viss innvirkning, på den måten at personene hadde tidd seg litt annerledes dersom jeg ikke hadde vært der. Barna virket ikke spesielt berørt eller nervøs fordi jeg var der. Som oftest fortsatte de med sitt etter at de hadde fått en hilsen og et svar på hva jeg heter. Min opplevelse var at de voksne virket påvirket av min tilstedeværelse i noe større grad. Det kan være at de ble mer bevisst på å leke med det barnet jeg observerte, og gikk inn for det i litt større grad enn ellers. Dette kan ha påvirket deres oppmerksomhet på de andre barna som var til stede, uten at jeg har noe

³⁶ Løkken og Søbstad 2006

³⁷ Løkken og Søbstad 2006:64-65

grunnlag for å si at det var tilfellet. Situasjonen kan også ha gjort noen av de voksne litt nervøs og usikker, spesielt dersom de ikke var vant til å bli observert. Jeg vil komme tilbake til dette i drøftingen av observasjonene.

Observatørens fokus er svært viktig under en observasjon, og det kan være utfordrende på en avdeling med mange andre personer til stede å holde fokus på det en skal se etter. Noen ganger kan observatøren bli forstyrret av uforutsette hendelser, og oppmerksomheten kan bli ledet mot noe annet i kortere eller lengre perioder under observasjonen. Det er viktig å huske hva en skal se etter, og hva som er viktig i den perioden observasjonen skal foregå. Også en rekke personlige forhold hos observatøren kan påvirke observasjonen både før, under og etter den er gjennomført. Eksempler er grad av utdanning, erfaring, fordommer/forhåndsinnstillinger, motiv, samt observatørens fysiske og psykiske tilstand³⁸.

Etiske forhold

Når en gjennomfører et slikt arbeid som det jeg har gjort i forbindelse med denne oppgaven, er det noen etiske forhold å ta hensyn til. Jeg som observatør i barnehage skal overholde taushetsplikten som jeg har skrevet under på, og ikke utlevere noen informasjon til andre. Observasjonene som jeg har gjennomført oppbevares trygt, og eventuelle navn på barn, ansatte, foreldre eller barnehagens navn, kodes slik at andre ikke kan finne ut hvilken barnehage eller hvilket barn det dreier seg om dersom opplysninger skulle komme på avveie³⁹. Dette handler om lover og regler, men slik jeg ser det handler det minst like mye om respekt for barnet og de fortrolige opplysningene som kan komme frem i en observasjonssituasjon.

Min rolle som observatør

Da jeg skulle observere valgte jeg å ta en rolle som en «beskjeden gjest» på avdelingene som jeg besøkte. Dette innebar at jeg kom inn, hilste og satte meg ned i rommet for stille å betrakte det som hendte. Abrahamsen (2004) mener at en slik avventende og oppmerksom rolle skal tilrettelegge for en god observasjon og færrest mulig forstyrrelser⁴⁰. Mine erfaringer med denne metoden er svært positive. Forstyrrelsene var minimale, og det var nesten aldri barna som stod for dem. De virket nysgjerrige på meg, men også trygge slik at de kunne fortsette med aktivitetene de holdt på med. Etter hvert kom noen av barna bort til meg. De stod stille

³⁸ (ibid.)

³⁹ Løkken og Søbstad 2006:21-23

⁴⁰ Løkken og Søbstad 2006:98

og betraktet meg, eller snakket til meg. De nærmet seg på sine egne måter. Når dette skjedde bekreftet jeg deres tilnærmelser ved å smile og svare dem dersom de sa noe eller stilte spørsmål. Jeg forsøkte ikke å innby til noen lengre samtaler. Jeg holdt blikket mitt mest mulig på det barnet jeg skulle observere, og da trakk andre barn seg unna meg og fortsatte å leke.

Mine funn

I dette kapittelet vil jeg presentere og drøfte det jeg har sett i mine observasjoner. Jeg har valgt å ta med noen eksempler fra mine observasjoner i hvert kapittel, og drøfte dette opp mot teorien i teorikapittelet og mine egne tanker. Noen steder er eksemplene direkte sitert fra observasjonene jeg har gjort, andre steder har jeg skrevet i selve teksten om det jeg har sett. Alle individer i observasjonene er selvsagt anonymisert.

Jeg har valgt å dele inn underkapitlene i ulike emner og fenomener som kan relateres til barns selvutvikling. Det finnes også andre relevante emner enn dem jeg har tatt med i denne oppgaven, men jeg har valgt å fokusere på de fenomenene som har pekt seg mest ut under mitt undersøkelsesarbeid. De ulike emnene går over i hverandre, og må sees i en sammenheng.

Aller først vil jeg si litt om hvordan jeg valgte å gripe fatt i analysearbeidet av observasjonene.

Etter at jeg hadde gjennomført observasjonene og skrevet ned praksisfortellingene, skrev jeg noen stikkord under hver av dem konkret om hva jeg hadde sett. Da jeg var ferdig med alle observasjonene, kategoriserte jeg observasjonene under ulike temaer som har mer eller mindre direkte sammenheng med min problemstilling. Deretter fant jeg ut hvilke teorier jeg ville bruke til å støtte opp om temaene. Det var disse temaene jeg gikk ut ifra da jeg delte teorikapittelet og dette kapittelet inn i underkapitler.

I de følgende underkapitlene vil jeg drøfte mine observasjoner i lys av den teorien jeg har presentert i kapittelet *Teorigrunnlag*, samt gå mer i dybden på teoriene.

Utvikling av selvet

Det jeg har observert er hvordan de voksne møter de yngste barna i lek, og hvordan samspillet dem imellom kan støtte opp om barnas selvutvikling. Selvtilliten og selvfølelsen som inngår i et barns selvbylde, er noe som er i utvikling hele tiden.

Det intersubjektive selv

Det intersubjektive selv har svært mye med kommunikasjon og samspill å gjøre. Partene tolker hverandres signaler, og forsøker å forstå dem slik at samspillet blir positivt for begge. I et eksempel fra en observasjon forsøkte en voksen å finne en uteaktivitet som et barn på ett år og to måneder kunne like, på en iskald vinterdag uten snø.

J1,02 satt i sandkassa. Den voksne kom tilbake til sandkassa fra lekeskuret med noen flere bøtter og spader og spurte om J1,02 ville ha en annen spade. J1,02 så på spaden og ristet på hodet, men rett etterpå tok hun den og begynte å slå i kanten på bøtta igjen.

I sandkassa virket det ikke som om J1,02 kom inn i en lek som hun ville være i. Hun utforsket det hun hadde for hånden, men for det meste satt hun bare og så på de andre barna og de voksne rundt henne. Årsaken til at det tok mye av oppmerksomheten hennes, kan ha vært at hun ikke fikk gjøre noe som var særlig morsomt for henne. Hun kom ikke inn i en aktivitet eller lek som engasjerte henne. J1,02 hadde heller ikke forutsetninger til å bevege seg så mye på egen hånd akkurat i denne situasjonen. Hun hadde svært mange klær på seg, og var ikke særlig vant til å gå i terrenget med sko. Den voksne fortsatte å finne andre ting hun kunne gjøre:

«Nå har du sittet så lenge i sandkassa, nå må du bevege deg litt» sa den voksne. Hun tok J1,02 i hånden og ledet henne J1,02 bort til kanten på sandkassa, og spurte om hun skulle klatre opp på kanten. J1,02 trakk øyenbrynene sammen og sto stille. Den voksne sa: «nei, det ville du ikke, nei» og så løftet hun J1,02 over kanten og satte henne ned på andre siden. Hun gikk bort til huskestativet mens hun holdt J1,02 i hånden. Så løftet hun J1,02 opp i en huske. Hun gav henne fart, tok tak i huska og holdt henne der litt, før hun slapp igjen. Mens hun gjorde dette laget hun lyder og snakket med henne: «åååå, deer!» J1,02 smilte og lo. Den voksne sa: «jaaa, ler du? Var det så gøy?» og smilte tilbake.

Dette eksempelet viser hvordan den voksne forsøkte å komme med innspill til hva barnet kunne gjøre, og hvordan hun tolket den responsen hun fikk fra barnet, altså ansiktsuttrykk, kroppsspråk og lyder. Hun forsøkte å *tone seg inn* på J1,02s behov og ønsker. I sandkassa hadde den voksne forsøkt å gi J1,02 flere spader av ulik størrelse, og oppmuntre henne til å leke med et litt eldre barn som satt ved siden av henne. Her fikk ikke den voksne det engasjementet og den responsen hun kanskje ønsket fra J1,02. Den voksne reagerte med begeistring da hun fikk se at J1,02 smilte til henne i huska. Dette signaliserte at hun hadde funnet noe som J1,02 ble glad for, og likte å gjøre. På lang sikt vil slike opplevelser og

samspillsituasjoner styrke barnets selvfølelse og selvtillit. Barnet opplever å bli sett, hørt og forstått av den voksne.

På den annen side kan barnet oppleve at den voksne ikke responderer på barnets uttrykk. Jeg så et eksempel på det som Hamilton kaller nullbudskap i mine observasjoner. Det følgende eksempelet er fra en observasjon med en jente på ett år og seks måneder.

Voksen: «tuut, tuuut, sier toget!» J1,06 så på henne, så reiste hun seg opp, bøyde seg og forsøkte å plassere togvognen etter et tog som allerede stod på skinnene, og feste vognen til toget. Hun prøvde litt, så sa den voksne: «sitt den fast?» Den voksne tok tak i vognen og satte den fast i toget. «Der!» sa den voksne. «Nå kan du kjøre med toget». «Dæ!» sa J1,06 med glad stemme mens hun smilte og pekte på toget.

Nesten umiddelbart etter dette dro den voksne J1,06 til seg etter selene på buksen hennes og åpnet den. Hun dro strømpebuksen ut fra kroppen til J1,06 og luktet. Så sa hun: «æsj, og bæsj!». En av de eldre guttene som satt ved et bord rett ved siden av, snudde seg og sa: «æsj, og bæsj! Æsj og bæsj!» flere ganger. J1,06 stod og så ned i gulvet. Den voksne tok den ene selen på igjen, løftet henne opp og bar henne inn på badet.

Disse eksemplene illustrerer, slik jeg ser det, noen kontraster i samspillet mellom barn og voksen. I dette siste eksempelet er mitt inntrykk at den voksne ble svært opptatt av å skifte på barnet så fort som mulig, og dermed ble det fine samspillet dem imellom brutt. Barnet uttrykte glede og begeistring over at den voksne hjalp henne og ville delta i hennes lek. Den voksnes fokus var å utføre praktiske oppgaver, og dermed oppfattet hun ikke barnets uttrykk. Da endret barnets kroppsspråk og ansiktsuttrykk tydelig karakter.

Gjentatte slike opplevelser kan føre til at barnet lukker seg inne for den voksne. Jeg har imidlertid ingen forutsetninger for å vite om slike situasjoner har forekommet med dette barnet og denne voksne flere ganger. Mitt motiv i denne oppgaven er kun å presentere og drøfte mine observasjoner i forhold til samspillet mellom barn og voksne.

Det verbale selv

Det verbale aspektet ved utviklingen av selvet begynner med lyder, og fortsetter med hele ord eller deler av ord. I denne observasjonen er det en gutt på ett år og tre måneder som forsøker å kommunisere med de voksne ute.

G1,03 satt med føttene i bakken mens voksen 2 skjøv ham framover på sykkelen. Etter hvert ble hun stående foran G1,03 og se på ham som vugget frem og tilbake på sykkelsetet. Han så tilbake på henne. Hun dro ham litt lengre framover, og så gikk hun bort til noen andre barn som hadde en liten konflikt lengre unna. G1,03 satt og vugget frem og tilbake på sykkelen i flere minutter før han begynte å lage lyder og rekke hånden mot voksen 2 og 3 som nå stod og snakket sammen. Voksen 3 slo armene ut og spurte ham hva som var i veien. Hun stilte seg bak ham og skjøv ham bortover mens hun så ned i fjeset hans. «Du!» sa hun med kjærlig stemme. G1,03 blunket litt med øynene og bøyd seg fremover igjen, mens voksen 3 dyttet ham litt til.

En kan raskt tolke G1,03s uttrykk slik at han gjerne ville framover på sykkelen. Han forteller dette gjennom å vugge frem og tilbake på sykkelsetet. Den eneste metoden han visste om for å oppnå fart på sykkelen, var å få assistanse av de voksne. Begge stod hele tiden i nærheten av ham.

G1,03 kom ikke med noen tydelige ord her, men han uttrykte lyder i en tone som tilsa at det «hastet». I tillegg rakte han armen ut mot de voksne. Da han fikk positiv respons, møtte han den voksnes blick og lente seg fram mot hennes ansikt. Det tilsier at han var fornøyd med responsen han fikk og det den voksne gjorde. En kan muligens si at G1,03s prenarrativ her handlet om at han var vant til å bli dyttet eller dratt på sykkelen av de voksne. Det lå tydelig en forventning hos ham siden han ikke gav opp, men prøvde sterkere og sterkere virkemidler for å tilkalle deres oppmerksomhet. Han stolte på at de voksne ville gi han det han trengte.

Voksne og barn i lek

Jeg mener at kommunikasjonen mellom barn og voksne i lek kan medvirke til at barn og voksne lærer hverandre bedre å kjenne, og blir tryggere på hverandre.

Leken er barnas verden, og en burde vente på at barna inviterer den voksne inn i leken på en eller annen måte før en kaster seg ut i den. Jeg mener imidlertid at voksne i barnehagen, gjennom kun å tenke slik, legger mesteparten av ansvaret for dette over på barna. Dersom barna ikke har følelsen av at kulturen i barnehagen er slik at det er rom for det, eller at de voksne virker for opptatt med andre ting, blir terskelen for å invitere dem inn i leken høyere. Derfor mener jeg at det er viktig som voksen i barnehagen å være bevisst hvilke signaler en sender ut. Dersom en tenker på de yngste i barnehagen, som er de jeg fokuserer på i denne oppgaven, tenker jeg at det er spesielt viktig at de voksne er bevisst sitt eget kroppsspråk. I en

av observasjonene satt den voksne med knærne opp foran seg og betraktet barnet. Noen kan tolke det som at den voksne virket lukket og lite mottakelig for kontakt. Da kan det hende at barnet tolker den voksne som utilgjengelig eller for opptatt til å leke, og terskelen for å invitere den voksne inn i leken blir muligens høyere. Ut fra observasjonen er det imidlertid vanskelig å vite hvordan barnet tolket det, eller om det hadde noen innvirkning på barnet i det hele tatt.

Selvutvikling i lek og samspill

Som Meads teori tilsier er samspill med andre mennesker avgjørende for at barn skal kunne utvikle sitt selvbylde. Barn, og også eldre mennesker, spiller seg i andre og utvikler på denne måten oppfatninger om seg selv, og hvem de er som person. De kan for eksempel velge å innfri andres forventninger, eller velge ikke å gjøre det. De får da erfaringer med hvordan omgivelsene reagerer. De lærer å handle i forhold til andres handlinger, og å være i forhold til andres måter å være på.

Den voksnes anerkjennende væremåte

Jeg mener at anerkjennende væremåte er svært viktig for den som arbeider med barn å være bevisst på, blant annet for å støtte opp om barns utvikling av selvet og deres sosiale ferdigheter. Anerkjennende væremåte i lek med barn mener jeg innebærer blant annet å kunne ta imot barns initiativ, og gjøre noe med det slik at en engasjerer og får barnet med seg. Samtidig er det viktig å la barnet, eller barna, *eie* sin lek og ikke ta over. Mye av dette handler om å lese og tolke barnas signaler.

Under arbeidet med observasjonene så jeg mange gode eksempler på anerkjennende væremåte overfor barn i lek. Dette er et eksempel der en gutt på litt over ett år blir veiledet (indirekte) av en voksen i sin lek, og der en annen lek samtidig blir beskyttet. Ytterligere en lek blir skapt. Den voksne har jeg kalt Anne.

Tre gutter lekte med biler i gangen, mens en voksen, Anne, satt på gulvet ved siden av dem. To av guttene, litt mer enn to år gamle, lekte med en liten bilbane av plast. G1,02 hadde en bil i hånden og forsøkte å kjøre på banen sammen med de to litt eldre guttene som virket å være dypt inne i en lek med bilene sine. De var svært opptatt og G1,02 sin bil ble for det meste skjøvet unna i deres iver. Anne så litt på dette, så tok hun en leketraktor, kjørte den frem og tilbake i håndflaten sin og sa høyt «se! Se på traktoren!» G1,02 snudde seg, gikk litt unna bilbanen og stilte seg foran henne, sammen med en jente på rundt to år som også hadde

kommet til. «Se inni, er det noen der? Er det noen som kjører traktoren?». Barna så inni traktoren, ristet på hodet og så med store øyne på den voksne. Anne sa: «det er ingen som kjører traktoren!». Jenta slo armene ut til siden, og Anne så på henne og gjorde det samme med et måpende uttrykk i ansiktet. Så tok jenta traktoren og kjørte den over armene og skuldrene på den voksne. «Åååå, så godt det var med massasje!» utbrøt Anne. G1,02 fortsatte å kjøre med biler, på gulvet denne gangen.

Leken med bilbanen var ikke særlig fruktbar for G1,02, siden han ofte ble skjøvet unna og hindret. Samtidig virket det som om de to andre guttene var veldig engasjert i leken. Jeg som observatør kan ikke vite om G1,02 kjørte på bilbanen fordi han hadde lyst til å komme med i guttenes lek, eller om han kun var interessert i å kjøre på bilbanen for seg selv og ville gjøre det selv om toåringene var der. Jeg vil imidlertid påstå at det er mest nærliggende å tenke seg det sistnevnte, dersom en tar guttens alder i betraktning. I tillegg hører det med til observasjonen at de to eldre guttene var de som hadde bilbanen først. Ofte blir de yngste barna interessert i leker som de ser blir lekt med av andre, heller enn leker som står ubrukt. Grunnen til dette er blant annet at de kan se lekens muligheter når andre bruker den.

Anne, som satt på sidelinjen, betraktet situasjonen en liten stund før hun kom med det første utspillet. Derfor virker det som om hun utførte en bevisst handling i forhold til det hun så. Det er grunn til å tro at hun forsøkte å avlede G1,02, og få ham opptatt av henne og traktoren. På den måten kunne guttene få fortsette leken og G1,02 fikk også fortsette sin lek et annet sted uten direkte å bli bedt om å gå vekk fra de andre barna.

En kan argumentere for at Anne kunne ha bedt de to eldste guttene om å inkludere G1,02 i leken. Siden det åpenbart var stor forskjell på ettåringens og toåringenes utviklingsnivå hva gjelder lek med andre barn, er det ikke lett å forutse hva det eventuelt ville ha gjort med den leken som allerede var etablert. Det er store forskjeller på hvor barn befinner seg i sin utvikling, spesielt på en småbarnsavdeling. Det vil alltid være mange utfordringer ved å se hva som vil være det mest hensiktsmessige å gjøre i en slik situasjon, og en har ofte kort tid til å tenke før en burde handle. Det er også et viktig poeng her at Anne ikke ventet for lenge med å foreta seg noe. Hun fikk tatt tak i situasjonen før den fikk en sjanse til å utvikle seg videre i negativ retning, til for eksempel kranling og mulig oppbrudd av guttenes lek. På den måten lyktes hun i å bevare leken og harmonien i gangen.

De to guttene fortsatte med sin lek ved bilbanen lenge etter dette. G1,02 holdt bilen sin i hånden gjennom alt som hendte i observasjonen, og han fortsatte å kjøre den frem og tilbake

over gulvet en stund etterpå. Leken ved bilbanen ble bevart, og en ny lek ble skapt da den to år gamle jenta fant på å kjøre traktoren på den voksne. Da tok Anne imot jentas initiativ med glede og innlevelse.

G1,02 virket opptatt av traktoren mens den voksne snakket om den, og etterpå virket han ikke interessert i bilbanen lenger. Han fortsatte å kjøre bilen på gulvet et lite stykke unna de andre guttene. Dersom dette var en bevisst handling fra den voksne side der målet var å lede ettåringen bort fra toåringenes lek, er det tydelig at det fungerte. Jeg synes det er interessant å reflektere litt over Annes væremåte overfor G1,02 i denne situasjonen. Hun samhandlet aldri direkte med ham, kun med jenta som kom til. Hun hadde likevel blikkontakt med G1,02 et par ganger mens hun snakket om traktoren. Jeg vil imidlertid si det er nokså naturlig at det barnet som gav Anne de mest uttrykksfulle svarene på det hun gjorde, fikk mest svar tilbake. Det er ofte slik det blir. En legger mer merke til de barna som gjør mer ut av seg. Jeg mener ikke at det er negativt, men dersom en er klar over at en ofte gir mer oppmerksomhet til de svært uttrykksfulle barna, kan en også arbeide mer med å gi mer oppmerksomhet til de mer «stille» barna. Jeg mener det er viktig å være bevisst på dette i samspillet med barn.

Trygg base og tilknytning

Jeg har sett eksempler på tilknytning og viktigheten av en trygg base i mitt undersøkelsesarbeid. Her er ett eksempel fra en småbarnsavdeling med en jente på litt over ett år. Jeg har gitt den voksne et fiktivt navn.

Liv kom inn og satte seg på gulvet på avdelingen. J1,01 hadde vært litt opptatt med å åle seg under spisebordet og klatre på en stol, men da hun oppdaget Liv, gikk hun rett bort til lekehylla og hentet en leke som lagde dyreluder. På dette tidspunktet var det kun fire barn igjen på avdelingen. J1,01 stod ved siden av den voksne, så på henne og holdt fast i leken. Hun ristet leken opp og ned, og holdt den frem slik at Liv fikk se på den. Liv smilte og trykket på en knapp slik at det kom en lyd. Hun sa til J1,01: «Å! Hør! Hører du kua?» J1,01 så med store øyne på leken og smilte til den voksne.

Den voksne tok imot barnets initiativ, og en merker tydelig på barnets reaksjon at det var vellykket. Barn viser eller gir ofte leker til andre barn og voksne. Slike handlinger kan tolkes som en invitasjon til lek eller annen samhandling. Det er åpenbart at jenta forstod at Liv nå var tilgjengelig for lek, siden hun reagerte så raskt med en gang Liv satte seg på gulvet. Det

kan være at jenta var vant til å kunne komme med leker til de voksne på avdelingen, og at hun derfor grep sjansen så fort den bød seg.

På den annen side kan en tenke seg at handlingen fra barnets side representerte et ønske om å få et nærmere forhold til de voksne. Grunnen til at jeg nevner dette som en mulig årsak, er den at jeg hadde observert jenta en stund før denne hendelsen. Hun virket ikke interessert i å leke med denne leken alene, og hun ville ikke leke med de andre barna. Hun gikk frem og tilbake hvileløst en stund mellom et stort vindu og spisebordet mens de voksne var opptatt med å rydde bordet og andre ting. Det er mulig at hun hadde behov for litt ekstra trygghet og at hun trengte å være litt hos en voksen.

Det virket som om jenta var svært interessert i leken med dyreløyer, for hun utforsket den flere ganger mens den lå i hylla. Hver gang så hun seg rundt og gikk fra den igjen. For meg selv lurte jeg på hvorfor hun ikke ville sitte og holde på med den alene. Det er mulig at hun manglet den tryggheten som jeg mener skal til for at et barn skal kunne leke alene. Hun var svært ung og ny i barnehagen på dette tidspunktet, og det virket som om hun så litt etter de voksne som stod og gikk rundt på avdelingen. Det kan også være at hun trengte veiledning i hvordan hun skulle leke med leken, for hun trykket aldri på noen av knappene selv. Hun reagerte med overraskelse og begeistring da den voksne gjorde det.

Objektrelasjonsperspektivet

Objektrelasjonsperspektivet og tilknytning er fenomener som henger sammen med hverandre, og som har med barns emosjonelle utvikling å gjøre. Den emosjonelle utviklingen er i sin tur en viktig del av selvutviklingen. Her skal jeg fokusere på objektrelasjon, også med utgangspunkt i eksempelet fra forrige underkapittel.

Jeg la raskt merke til hvordan den ett år gamle jenta åpenbart hadde «pekt seg ut» en spesiell voksen på avdelingen å knytte seg ekstra mye til. I en periode på noen minutter da Liv var ute av avdelingen, forsøkte de andre voksne ved et par anledninger å få kontakt med barnet og by henne leker. Hun virket ikke mottakelig for deres utspill. Det er mulig at det var dette som førte til at barnet ble gående litt hvileløst (som jeg kaller det), før Liv kom tilbake igjen. Det virket som om J1,01 gikk rundt og ventet på Liv, og ikke ville delta i eller gjøre noe før hun kom tilbake.

I barnehagen mener jeg at det er svært viktig som voksen å kunne knytte seg følelsesmessig til de barna en tilbringer dagene med. Ved siden av at det er givende for den voksne, er det svært

viktig for barna som er borte fra foreldrene sine i lange perioder hver uke. Dersom barnet har en trygg base, altså en trygg voksen, å forholde seg til i barnehagen, tror jeg barnet vil kunne slappe av, føle seg ivaretatt og at det vil kunne frigjøre energi hos barnet til å utforske, leke og lære. Men dersom den trygge personen ikke er i barnehagen en dag eller i lengre perioder, hva skjer med barnet da? Det er viktig at alle de voksne på avdelingen, og muligens i resten av barnehagen også, forsøker å etablere en god kontakt med nye barn i barnehagen. På den måten kan en muligens skape flere trygge og stabile voksne som barnet kan forholde seg til etter at foreldrene har gått. Det kan spare barnet for mye stress og redsel for hvor den trygge voksne befinner seg. I observasjonen med J1,01 forsøkte de andre på avdelingen å få kontakt med henne mens Liv var borte, spesielt den av de voksne som satt sammen med barna på gulvet. J1,01 var ikke interessert i deres tilnærminger. Hun var svært ny i barnehagen, og det kan muligens tilsi at det var litt tidlig å forvente at hun skulle føle seg trygg på de andre voksne også.

Avslutning

I denne oppgaven har jeg, ved å gjennomføre observasjoner i noen ulike barnehager, samlet inn empiri rundt hvordan voksne i barnehagen kan støtte opp om barns selvutvikling. Jeg har hatt fokus på samspillet mellom barn og voksen i lek. Deretter har jeg reflektert rundt og drøftet mine funn i forhold til relevant teori.

Etter arbeidet med denne oppgaven sitter jeg igjen med mange nyttige erfaringer og svært mye ny kunnskap. Jeg har fått utfordret i alle fall en av mine fordommer. Da oppgaven ennå kun var i planleggingsfasen, var jeg av den oppfatning at det som en kan kalle kvalitet i samspillet med de yngste barna i svært stor grad var avhengig av den voksnes grad av utdanning. Dette på bakgrunn av at jeg mente at høyere grad av utdanning innenfor feltet, var ensbetydende med en større bevissthet rundt ens egne handlinger. Jeg mener fremdeles at dette er sant, men samtidig har jeg funnet ut at bildet er mye mer nyansert i praksis.

Mange av de beste eksemplene jeg fikk med meg fra arbeidet med observasjonene, involverte assistenter i samspill med barn. Samtidig så jeg en situasjon jeg vil karakterisere som ikke optimal for barnet, der det var en pedagog jeg observerte. Min forforståelse i forhold til dette har altså gått igjennom en betydelig endring i løpet av arbeidsprosessen. Ut ifra det jeg har sett under arbeidet med denne oppgaven vil jeg si at en persons holdninger, personlighet, syn på barn, samt muligens personens grunnsyn, har minst like mye å si for kvaliteten på samspillet som grad av utdanning. Jeg vet imidlertid ingenting om noen av de voksnes grad av

erfaring med barn, da det ikke er noe jeg har undersøkt i forbindelse med dette arbeidet. Jeg vil tro at den også spiller en rolle, for eksempel med hensyn til hvordan de tar imot barnas initiativ og hvordan de tolker barnas signaler.

Litteraturliste

2011 *Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver* Oslo: Kunnskapsdepartementet.

Abrahamsen, Gerd 1997 *Det nødvendige samspillet* Stavanger: Tano Aschehoug.

Drugli, May Britt 2014 *Liten i barnehagen: forskning, teori og praksis* Trondheim: Cappelen Damm AS.

Fennefoss, Anne Tove og Kirsten E. Jansen 2008 *Småbarnspedagogikk og praksisfortellinger: pedagogisk dokumentasjon gjennom tolkning og analyse* Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad og Bjørke AS.

Haugen, Synnøve, Gunvor Løkken og Monika Röhle (red.) 2013 *Småbarnspedagogikk: fenomenologiske og estetiske tilnærminger* Cappelen Damm AS.

Lillemyr, Ole Fredrik 2011 *Lek på alvor* Trondheim: Universitetsforlaget.

Løkken, Gunvor og Frode Søbstad 2006 *Observasjon og intervju i barnehagen* Oslo: Universitetsforlaget.

Sandvik, Ninni 2006 *Temahefte om de minste barna i barnehagen* Oslo: Kunnskapsdepartementet.